

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 82 b, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Rotterdamse Rijweg 174, Rotterdam-8

J. KEUNING — NIJMEGEN

De kleinen en de groten

PREDIKING BIJ DE VIERING VAN HET AVONDMAAL
OP 17 DECEMBER 1972 TE NIJMEGEN

Psalm 136

Matth. 21 : 14-16

Voor Els en Laura, Dorit, Liesbeth, Pieter en Iddo

De meesten van u zullen ongetwijfeld begrepen hebben waarom ik zojuist psalm 136 en een stukje van Mattheüs heb voorgelezen.

In de eerste plaats psalm 136, die beurtzang waarbij een koor van priesters — je zou kunnen zeggen: van voorgangers, van leidende figuren in de gemeente — telkens één van Gods geweldige daden opnoemt. En waarbij dan heel de gemeente telkens weer invalt met het refrein: want zijn goedertierenheid is tot in eeuwigheid.

En dan verder Mattheüs 21. Daar denken de priesters er eenvoudig niet aan, de lof van God te zingen. Jezus kan voor hun ogen wonderen van redding en genezing verrichten, Jezus mag blinden het gezicht teruggeven en lammen weer doen lopen, — maar zij, de priesters, zwijgen. En ze verschansen zich in hun afkeer van deze rabbi.

Maar dan horen ze opeens een deel van de gemeente zingen. Ja, en wat voor een deel? Het zijn, nota bene, kinderen. En die kinderen zingen: Hosanna, de Zoon van David. Nou, dat vinden die priesters toch al te bar. Als er wat te zingen valt, dan zullen zij het wel doen. En dan mogen de kinderen hoogstens mee-zingen. Als deze Jezus werkelijk op zou treden als de Zoon van David, dan is het aan hem om dat te constateren. Niet aan de kinderen. En dus zeggen ze tegen Jezus: doet u daar niets aan?

Maar dan antwoordt Jezus: hebben jullie niet gelezen wat er in psalm 8 staat? Uit de mond van kleine kinderen en van zuiglin-

gen hebt Gij lof bereid.

Want God weet het, dat de kleinen vaak spreken, waar de groten zwijgen. Dat het jongste deel van de gemeente vaak eerder klaar staat om Hem te loven dan al die bedachtzame en zelfverzekerde ouderen bij elkaar. God laat vaak de kinderen, de jonge garde, vóórzingen. En dan mogen die oudere mensen, die voorgangers, die denken dat zij altijd de eerste viool moeten spelen, dan mogen zij als laatsten invallen.

En dat ze de laatsten worden, dat is natuurlijk wel beschamend. Maar dat ze, al is het dan op het laatst, tóch nog mogen invallen, — dat is geweldig. Ze mogen toch nog meezingen. En misschien dat juist dát hen meezingen doet als nooit tevoren.

Nog eens: de meesten van u zullen het begrijpen, waarom ik juist deze twee gedeelten uit de bijbel met u las. Maar er zijn toch ook nog verschillenden onder u die niet weten of nauwelijks weten, wat zich de laatste week heeft afgespeeld. En daarom vertel ik het nog maar even.

Zes jonge mensen hebben gezegd: wij willen zo graag mee het avondmaal vieren en daarmee belijden, dat we het fijn vinden, bij Jezus te mogen horen en bij jullie te mogen horen. Maar juist omdat het meedoen met het avondmaal voor ons echt een belijdenis is, daarom zitten we een beetje met dat instituut van „openbare belijdenis”. Moet dat nou?

En ze hebben gezegd: daar willen we graag met heel de gemeente over praten.

Nu, dat is de vorige zondag aan de gemeente bekend gemaakt. En vrijdagavond, op de gemeentevergadering, waren die jongelui er dan ook. En ze hebben het daar, zodat iedereen het horen kon, gezegd, waarom ze zo graag het avondmaal mee zouden vieren.

En ze hebben het zo gezegd dat iedereen er een beetje beduusd van was. En dat iedereen dadelijk en zonder aarzelen en dankbaar zei: wat is dat fijn, dat we jullie zó je geloof horen belijden. En wat zullen we aanstaande zondag graag met jullie om die ene tafel staan.

Wat is het geweldig dat jullie, nu zoveel jonge mensen van Christus vervreemd zijn, Hem kennen als je Heiland, de enige van wie je het leven verwacht.

En wat is het fijn dat jullie, nu je zoveel lelijks in de kerk hebt meegemaakt en nu we eigenlijk niets anders mochten verwachten dan dat jullie de gemeente de rug toekert, — dat jullie nu tóch je plaats onder ons wilt innemen. Bewust. Zelf kiezend. Mét ons jullie handen uitstekend naar het heil in Christus.

En wat is het beschamend dat jullie het zó hebben gezegd als wij het eigenlijk nooit zeggen, ook al voelen we het misschien net zo als jullie. Wat zijn we God dankbaar dat we dit mogen beleven.

En wat wilden we graag dat al die gemeenteleden die hier niet op de gemeentevergadering zijn het ook hadden meegemaakt, het ook hadden gehoord, het ook zelf hadden beleefd.

Misschien — hebben we toen tegen jullie gezegd — misschien willen jullie het straks, aanstaande zondag (vandaag dus) nog eens zeggen, opdat ze het allemaal goed weten, dat God uit de mond van jonge mensen lof bereid.

Want natuurlijk, het blijft waar: wij hebben het jullie voorgezongen. En jullie gaat nu méé-zingen met ons. Jullie valt in bij ons lied.

Gelukkig blijft dat waar. En dat weten jullie ook. Daarom heb je ook gezegd, we willen met jullie, ouderen, meedoen.

Maar terwijl jullie dát zeggen: we willen met jullie, ouderen, meedoen, — moeten wij het tot onze beschaming én blijdschap zeggen: laat ons met jullie meedoen. Laat ons het refrein mogen zingen bij jullie lied. Laat ons meedoen met jullie belijdenis. Want als wij het ontdekken, dat God lof bereidt uit jullie mond, dan willen wij ons niet geërgerd

afwenden, omdat wij toch de eersten hoorden te zijn. Dan willen wij het God niet kwalijk nemen dat Hij daar niets aan doet. Dan willen wij ons niet verzetten tegen Gods wonderlijke barmhartigheid. Maar dan willen we ons slechts verblijden. En dan willen we zo graag meezingen met jullie: want zijn gunst, alom verspreid, zal bestaan in eeuwigheid.

—o—

Kijk, dáárom gemeente, zullen we straks, als we het avondmaal gaan vieren, eerst luisteren naar deze jonge mensen, als ze het tegen ons zeggen in Wie ze geloven. Om dán, samen met hen, te belijden Hem in wie ook wij geloven mogen. Daarom zullen we straks, na het avondmaal, psalm 136 zingen, zij het lied en wij het refrein.

Daarom zijn we vandaag verbaasd en verheugd, als we met elkaar brood eten en wijn drinken, de kleinen en de groten, en elkaar aankijken: Jezus is onze redder. En God gaat door. God gaat heus dóór. We durven het vaak haast niet geloven. Maar het is toch waar: Jerusalem, ik zie een nieuw geslacht opnieuw het feest van uw bevrijding vieren.

IN DIT NUMMER

Pagina 205
ds J. Keuning,
De kleinen en de groten

Pagina 206
Dr B. Jongeling,
Gezag (2)

Pagina 207
Prof. C. Veenhof,
In het spoor van Groen
van Prinsterer?

Pagina 208-209
ds H. Amelink,
Paulus' brief aan de
Galaten

Pagina 210
H. Langerak,
Mijn Broer

B. JONGELING — GRONINGEN

Gezag (2)

Gezin, staat en kerk zijn institutionaire levensverbanden, ze zijn door God ingesteld. Daarnaast kennen we ook andere verbanden die berusten op de vrije instelling door mensen. Zo is er het bedrijf: een arbeidsgemeenschap die men sticht om daardoor het dagelijks brood te verdienen. Zo'n bedrijf wordt gekwalificeerd door het economische. Binnen die economisch gekwalificeerde gemeenschap spelen ook allerlei andere factoren een rol. Er is een rechtsfactor: we kennen in onze wetgeving het arbeidsrecht en daaraan moet een bedrijf zich houden. Er is ook een sociale factor: 't is een arbeidsgemeenschap, en de verschillende deelnemers, hoger of lager geplaatst, hebben in het oog te houden dat de ander hun **socius**, hun genoot is. Ook in het bedrijf is gezag: de werkbaas heeft iets te zeggen over degenen die onder hem staan, en de directie zit aan de top. Bij deze gezagsuitoefening staat het economisch belang op de voorgrond, hoewel niet geïsoleerd van de andere factoren. Wanneer een employé lui is en tengevolge daarvan niets betekent voor het bedrijf, ja door zijn voorbeeld ook nog anderen meesleept en dus de economie van het bedrijf ondermijnt, zal het gezag zich tegen hem doen gelden. En evenzo wanneer iemand door aan te zetten tot langzaam-aan-acties, tot staking etc. de arbeidsverhoudingen verstoort en daarmee tevens de economie schaadt.

Er zijn verder nog allerlei vrije gemeenschappen, organisaties, partijen en wat niet al, waarin een zeker gezag aanwezig is, maar het voert te ver daarover uit te weiden. Wél moet nog even genoemd worden dat er ook een soort van gezag is dat niet gebonden is aan een al of niet institutionair verband. Iemand kan een autoriteit zijn op een of ander gebied, in de kunst, in een wetenschap, in de sport, in de politiek etc., zonder dat hij een functie heeft waarin hij met gezag op dat gebied bekleed is. Maar wat hij op zijn gebied zegt heeft gezag, heeft invloed, geniet vertrouwen. Een vertrouwen dat natuurlijk niet op één lijn staat met het religieus vertrouwen op de beloften van het Evangelie, zie het eerste gebod. Dit gezag van op een bepaald gebied gezaghebbende personen is van enigszins andere aard dan het gezag waarmee men bekleed wordt in een bepaald verband. Het gezag dat een man van wetenschap geniet in de kring van zijn vakgenoten is anders dan het gezag dat hij als hoogleraar heeft over zijn studenten, aan wie hij met autoriteit

bepaalde eisen oplegt voor tentamen en examen. Het is een gezag dat hij zich langzamerhand door zijn vakbekwaamheid, door de uitgebreidheid van zijn kennis en de grote mate van zijn inzicht verworven heeft, een gezag dat hem in vrijheid wordt toegekend. Het is niet van „ambtelijke” aard. Zulke „moreel” gezag kan ook iemand in ondergeschikte positie zich verwerven in de kring waarin hij verkeert door met inzicht en wijsheid te spreken en op te treden in die kring. Het is mooi wanneer juist mensen die zich al enigermate zulk een autoriteit verworven hebben geplaatst worden in „ambtelijke” gezagsposities. Hierboven is al even aangegeven dat de autoriteit van de politiemans verhoogd wordt wanneer hij er blijk van geeft in zijn beoordeling van de zaken waarmee hij in aanraking komt boven het strikt juridische uit te grijpen.

3. Gezagsdragers

Wanneer we spreken over „het gezag” dan plegen we eigenlijk een zekere abstractie van de concrete volle werkelijkheid. Want „het gezag” bestaat in de werkelijkheid niet los van de personen die er de dragers van zijn. In de Bijbel staat niet dat we „het ambt” moeten eren, maar wel dat we de ouderlingen die wél regeren dubbele eer waardig zullen achten. En aan die ouderlingen worden óók bepaalde opdrachten gegeven, b.v. 1 Petr. 5 : 2-3: Hoedt de kudde Gods die bij u is, niet gedwongen maar uit vrije beweging, naar de wil van God, niet uit schandelijke winzucht, maar uit bereidwilligheid, niet als heerschappij voerend over hetgeen u ten deel gevallen is maar als voorbeelden der kudde. De ouderling mag niet naar willekeur te werk gaan en dan maar zeggen: Ik heb het ambt en u moet u aan het ambt onderwerpen!

Zo worden ook opdrachten gegeven aan andere gezagsdragers. De Bijbel zegt niet alleen dat de kinderen de ouders moeten gehoorzamen, maar ook: Vaders, prikkel uw kinderen niet. Niet alleen dat de slaven hun heren gehoorzaam moeten zijn, maar ook: Heren, betracht jegens uw slaven recht en billijkheid. En het „wee” wordt uitgeroepen over rijken die het loon van hun arbeiders hebben ingehouden. Aangaande de overheden wordt niet alleen gezegd dat we ons aan hen moeten onderwerpen, maar óók wordt gezegd dat de overheid Gods dienares is, **ons ten goede**. De overheidspersonen moeten er dus aan denken dat zij geroepen zijn zó hun ambt te bekleden, ten goede van degenen over wie zij gesteld zijn.

Nu weet ik wel dat de Schrift heel ver gaat in het vragen van gehoorzaamheid. De slaven moeten niet alleen de goede en vriendelijke meesters maar ook de verkeerde onderdanig zijn, en dat kunnen we bij analogie ook toepassen op de staatkundige verhoudingen. Toen Paulus schreef over de onderworpenheid aan de overheden regeerde de nog altijd beruchte keizer Nero.

Van de redactie

Met het oog op de vakantie ter drukkerij en gezien het feit dat er in de vakantiemaanden aanmerkelijk minder gelezen wordt dan anders, heeft de redactie besloten ons blad NIET te laten verschijnen op 6, 13 en 27 juli en ook niet op 10 augustus.

Wel is het de bedoeling het aantal pagina's over de hele jaargang gelijk te laten zijn. Daarom zult U tot december een aantal keren nummers ontvangen van twaalf pagina's.

A.

Dat neemt echter niet weg dat in de tweeheid van gezagsdragers en ontzagbieders **beide** „partijen” een roeping hebben, dat van **beide** kanten de ander als de naaste gezien moet worden. We moeten de roeping niet op de ene partij alleen leggen. Het streven naar rechtvaardige verhoudingen in de wereld van de arbeid mag niet belemmerd worden met verwijzing naar Bijbelteksten die spreken van onderworpenheid. Alsof er voor de „heren” geen roeping zou zijn! Dat is misschien in christelijke kring wel eens wat op de achtergrond geraakt. Hoé dan precies de strijd voor sociale gerechtigheid gevoerd moet worden is natuurlijk een aparte vraag, die waarlijk niet zo gemakkelijk te beantwoorden is. Dat zal ook telkens in nieuwe situaties weer apart bekeken moeten worden. Fout is in elk geval een strijd die z'n uitgangspunt neemt in de ontkenning van gezag of in een apriorische tegenstelling tussen gezagsdrager en ontzagbieder. En dát is toch tegenwoordig wel de geest des tijds die z'n duizenden verslaat. Het vanhiéruit strijden tegen ongerechtigheden is veel meer, gaat veel verder en dieper dan het strijden tegen wat de zonde in de samenleving bedorven heeft. Het is een aantasting van de fundamenten, de structuurprincipes van de samenleving. Het woord „structuurprincipes” heeft een diepere zin dan het woord „structuren”. De geest des tijds zegt: we moeten niet maar vechten tegen bepaalde ongerechtigheden **binnen** de bestaande structuren, maar we moeten de structuren zélf aanpakken. De „structuren”, dat wil zeggen: hoé iets opgebouwd is, in elkaar gezet is, de concrete vormgevingen. Het zal best waar zijn dat in de concrete structuren van bedrijven etc. verkeerde elementen zitten, en het is goed die op te sporen en dan verandering van structuur aan te brengen. Maar er zijn structuurprincipes die gegrond zijn in de scheppingsorde, structuurprincipes voor gezin, staat, maatschappij, kerk. En bij die structuurprincipes behoort ook de gezagsverhouding. De concrete structuren moeten beantwoorden aan de structuurprincipes, dat is te zeggen: daar moeten we naar streven. Want wij mensen hebben verantwoordelijkheid met betrekking tot de concrete realise-

ring der structuurprincipes. Wanneer nu tegenwoordig geroepen wordt: we moeten de structuren zélf aanpakken, dan is het maar de vraag wat men bedoelt. We moeten inderdaad de concrete structuren aanpakken in zoverre zij niet beantwoorden aan de boven-willekeurige structuurprincipes. En we moeten degenen die om hervorming roepen niet met een kluitje in het riet sturen door te zeggen: het zit hem niet in de structuren, maar in het menselijk gedrag binnen de structuren. Neen, de structuren kunnen ernstige fouten en gebreken vertonen. Maar de roep om verandering van de structuren gaat vaak verder. Hij bedoelt menigmaal: omverwerping van de structuurprincipes. Dáártegen moeten we „neen” zeggen.

Gezagsdragers zijn zondige mensen. We zijn allemaal zondige mensen. Het kwaad is in de wereld gekomen en heeft doorgedreven en blijft doorgedreven. Daarom zal er ook geen heilstaat komen, hoezeer in elk mensenhart iets van het verlangen naar verlossing van het leven aanwezig is: het ganse schepsel zucht. De aanwezigheid van het kwaad mag echter geen excuus zijn om ons nu maar bij de standen van zaken neer te leggen. We zullen vanuit de verlossing in Christus hebben te staan naar vernieuwing. Vanuit de verlossing in Christus die de schepping herstelt! Dat brengt tweeërlei met zich mee: 1. dat de gezagsdragers zondige mensen zijn mag ons niet doen besluiten: het gezag is uit den boze; 2. het koninkrijk Gods waarin het herstel gerealiseerd wordt werkt als een zuurdesem en als een zoutend zout; niet met kracht en geweld; en hoewel het er **is** blijft de bede: Uw koninkrijk kome, dat is: Geef dat wij en alle mensen ons hoe langer hoe meer aan Uw wil onderwerpen.

4. Vrijheid

Gezag brengt begrenzing van de individuele vrijheid met zich mee. Wanneer een overheidsinstantie voor een weggedeelte en maximum-snelheid voorschrijft heb ik niet de vrijheid daarboven te gaan. Ik mag niet maar doen en laten wat **ik** wil, handelen zoals het **mij** goedgeeft. Wie hiérvan

uitgaat maakt zichzelf tot souveraine mens en distantieert zich van zijn medemens: Ik doe wat ik wil en ik heb met een ander niets te maken.

Echter — we staan niet alleen in het leven, we verkeren er samen met anderen, en het behoort tot de taak van de overheid het leven van haar onderdanen te beschermen en daarin allen ten goede werkzaam te zijn. Wanneer zij ergens een maximum-snelheid voorschrijft heeft zij daarvoor haar reden: de desbetreffende weg is een gevaarlijke, bochtige weg, en hogere snelheid zou een bedreiging vormen voor het leven van degene die met die hogere snelheid rijdt én een bedreiging voor het leven van de andere weggebruikers; of: aan een weggedeelte worden werkzaamheden verricht en dáárom zijn gevaren verbonden aan hogere snelheden, of nog weer anders. In elk geval: de overheid is er met haar snelheids-beperking op uit mijn leven en dat van de ander te beveiligen. Daar moet ik niet over klagen maar daar moet ik blij om zijn. De overheid legt mede hierdoor een vloer waarop mijn leven en dat van de ander verder kan gaan, zich kan ontplooiën. Zij dient daarin het al-

gemeen belang én het belang van ieder individueel binnen de gemeenschap waarin haar gezag fungeert, en daarmee dient zij de ware vrijheid. Mét haar snelheids-beperking doet de overheid ook een beroep op ieders verantwoordelijkheid in vrijheid. Dat vergeten wij wel eens: vrijheid is niet alleen vrijheid om iets te doen maar ook vrijheid om iets te laten. Met betrekking tot de snelheid op die weg geldt niet: ik laat me niet voorschrijven hoe hard of hoe langzaam ik zal rijden, ik doe het zoals ik het wil, ik ben vrij!, maar: in mijn verantwoordelijkheid, die oog heeft voor zelfbeveiliging en beveiliging van de naaste, kies ik overeenkomstig hetgeen aangegeven staat voor een lagere snelheid.

We hebben op die weg heus de macht wel om harder te rijden. Het gaspedaal laat zich heel gemakkelijk indrukken. En als er juist op dat moment niet gesurveilleerd wordt kunnen we er ook nog zonder bekeuring afkomen. Maar we hebben dan toch een ernstige kans gelopen onszelf onnodig in gevaar te brengen en een gevaar voor een ander te betekenen. De ervaring leert dat een groot deel van de verkeersongelukken veroorzaakt wordt

**Denkt U aan de Vrouwenkontaktdag
op 15 september a.s. in Spakenburg en
reserveert U alvast deze dag.**

door te grote snelheid op wegen die gevaarlijk zijn, onder omstandigheden die zo'n vaart niet gedogen — mist! —, door roekeloos inhalen enz. Het is voor de overheid niet mogelijk alles te voorzien. Zij kan niet, wanneer zich plotseling mist voordoet, haastig op alle wegen een snelheids-beperking voorschrijven. Zij kan ook niet, omdat het op onverwachte momenten op bepaalde wegen erg druk kan zijn, voor die momenten daar een inhaalverbod van kracht maken. We zullen vaak in eigen verantwoordelijkheid onze snelheid moeten bepalen, daarbij uitgaande van de liefde tot onszelf en tot de naaste. Maar wanéér dan de overheid ergens een voorschrift geeft dan zullen we eveneens in verantwoordelijkheid voor opvolging van dat voorschrift moeten kiezen.

Het komt me voor dat zo spreken over de vrijheid in de lijn der

Schrift is. Wanneer Paulus schrijft over het al of niet geoorloofd zijn van het eten van vlees dat in het vleeshuis, bij de — heidense — tempel, verkocht wordt, vlees van dieren die eerst aan de afgoden gewijd zijn, dan laat hij de vrijheid werken naar twee kanten: vrijheid om wél van dat vlees te eten, en vrijheid om níet van dat vlees te eten ook al is men overtuigd dat eten wel geoorloofd is. En Paulus' vermaningen en onderwijzingen in dit opzicht, gevolgd door wenken op andere gebieden, lopen uit op het aanwijzen van de „uitnemender werg”, de weg der liefde (1 Cor. 13). Daarmee zijn we terug bij ons uitgangspunt: over gezag, over vervulling van het vijfde gebod kunnen we alleen maar wijs spreken, wanneer het alles is ingebed in het gebod van de liefde die de vervulling der wet is.

C. VEENHOF — KAMPEN

In het spoor van Groen van Prinsterer?

Het is een algemeen bekend feit dat het G.P.V. graag de naam van Groen van Prinsterer in zijn vaandel voert.

Groen van Prinsterer, één van de grootste geesten en één der trouwste belijders van het Evangelie uit de vorige eeuw! Hij is de man, die in de volle zin van het woord de geestelijke vader was van de anti-revolutionaire of christelijk-historische „richting”.

Jongeling ontleende aan Groens meesterwerk „Ongeloof en Revolutie” de titel van zijn jongste geschrift. En wat veel meer zegt: het wetenschappelijk instituut van het G.P.V. draagt de naam „Groen van Prinsterer-stichting”. Zoals de antirevolutionaire partij haar „Kuyperstichting” heeft, zo heeft het G.P.V. zijn „Groen van Prinsterer-stichting”.

De laatste ontwikkelingen in het G.P.V. doen opnieuw en met meer klem dan voorheen de vraag opkomen of deze partij dit terecht doet. Is de stand van zaken zo, dat het G.V.P.-ers zich naar waarheid de geestelijke erfgenamen van Groen van Prinsterer en zijn naaste geestverwanten kunnen noemen of... verloochenen zij deze „grote in Israël” metterdaad in het meest wezenlijke van diens levensworsteling? Op deze vragen willen we in dit artikel een antwoord zoeken.

■ eenzelfde waardering van de belijdenis?

We willen eerst iets zeggen over Groen's visie op de belijdenis der kerk.

In het begin van de vorige eeuw werd in de Ned. Herv. Kerk door een listige verandering van het ondertekeningsformulier voor predikanten de band van de kerk aan de belijdenis in feite losgemaakt. Daartegen ontketende zich een storm van protest. Van de éne dubbelzinnigheid naar een andere, nog érgere, overgaande sprak de Ned. Herv. Synode daarna uit dat de predikanten door het nieuwe ondertekeningsformulier instemming betuigden met en „in het algemeen” (!!) gebonden waren aan „de leer, die in dezelve (de belijdenis namelijk - C.V.) voorkomt, gelijk die in haren aard en geest het wezen en de hoofdzaak uitmaakt van de belijdenis der Hervormde Kerk.”

Tegen deze nieuwe formidabele dubbelzinnigheid richt dan Groen van Prinsterer zich in 1842 met zes geestverwanten, (de „zeven Haagse

Heren”) publiek met een magistraal „Adres”.¹⁾ In dat adres greep Groen de zo juist geciteerde synodale uitspraak aan en vroeg daaromtrent een nadere explicatie.

Enkele jaren te voren had hij geschreven: „De Formulieren zijn menselijk werk; zij moeten altijd aan de Bijbel getoetst, zij kunnen, indien men het nodig acht, overeenkomstig de Bijbel worden herzien. Maar dan geve men op welke wijzigingen men bepaaldelijk wenst, welke verbeteringen men meent uitgevonden te hebben.”²⁾ Aan een vriend, Mr Koenen, verklaarde hij: „Het komt mij meer en meer voor dat men hier te lande in de laatste jaren zich niet genoeg bij de prediking der hoofdwaarheden, 's mensen bederf en verdoemelijkheid voor God, Christus onze gerechtigheid, de rechtvaardiging enkel uit genade, de noodzakelijkheid der goede werken, Gods kracht in onze zwakheid volbracht, heeft bepaald. Dat schermen met de praedestinatatie en daarmee verwante leerstukken bij mensen die nog geen gelovigen zijn, heeft, gelijk mij weder uit verscheidene voorbeelden gebleken is, een treurige strekking, hoe belangrijk de verdediging dier waarheden in de kring der Godgeleerdheid ook moge zijn.”³⁾

Tegenover „de Gereformeerden die streng orthodox en tevens zo onverdraagzaam zijn, dat zij de broederhand aan niemand zouden reiken, dan die tot in de kleinste bijzonderheden de leer der Gereformeerde Kerk onderschrijft” koos Groen de zijde van „de Gereformeerden, die even orthodox zijn, maar evenwel begrijpen dat men in enige bijzonderheden verschillen en toch Christen kan zijn.”⁴⁾

Geleid door deze visie op de belijdenis verlangde Groen nu van de synode, „een duidelijke en stellige verklaring waarbij door aanneming der Formulieren op een onbekrompen, doch tevens ondubbelzinnige wijs, datgene als leidraad van prediking en onderwijs worde erkend wat de Nederlandse Hervormde Kerk ten allen tijde als wezen en hoofdzaak der Hervormde en Christelijke leer aangemerkt heeft.” Aan het slot van het Adres vatte hij zijn verlangen als volgt samen: handhaving der hoofdwaarheden van het Evangelie en, als middel hiertoe, handhaving der formulieren van enigheid „in al wat het wezen en de hoofdzaak der Hervormde leer, naar de geest van de opstellers en van de Nederlandse Hervormde Kerk betreft.”

Toen de synode deze eis afwees richtten Groen en zijn vrienden zich met een omvangrijke brochure „Aan de Hervormde Gemeente in Nederland.”⁵⁾ Daarin accentueerden zij, evenals zij dat in hun Adres aan de Alg. Synode hadden gedaan, de hoge waarde van de Belijdenisschriften der Nederlandse geref. kerken. „Bij de levende overtuiging dezer voortreffelijkheid” achtten zij zich „dubbel geroepen en ten duurste verplicht telkens op de voorgrond te stellen dat deze rechtens bestaan, dat ze zijn en blijven — niet een geloofsregel, dat zij verre! — maar de regel van prediking en onderwijs voor de Nederlandse Hervormde Kerk; niet slechts wat sommige, maar wat alle geloofswaarheden betreft.” Maar terwijl zij zich zo nadrukkelijk keerden tegen confessionele bandeloosheid, waarschuwend zij niet minder ernstig tegen een confessionalisme dat zweert bij de letter van de belijdenis. Zij verlangden daarom dat de „standvastigheid van beginsel”, de „onwrikbare vasthouding aan het recht der Kerk” in „overeenstemming” zal zijn met „Christelijke wijsheid en met Christelijke liefde”. „Hoe

meer wij ons goed recht, waar het pas geeft, in herinnering brengen, hoe meer wij onbekrompen en toegankelijk kunnen zijn in onze verdere eis." En „die toegankelijkheid is nodig. Anders toch zouden de Formulieren het wapen kunnen zijn waardoor niet enkel de arglistige vijand, ja waardoor wellicht enkel of vooral de zwakgelovige en kleinmoedige broeder geweerd worden zou." Indien deze „toegankelijkheid" niet betracht wordt „zou men ook rechtstreeks naar de ergste letterschifterij, naar de triomf ener rechtzinnigheid, die klanken als waarborgen beschouwt, en, in de tegenwoordige toestand van de Kerk, naar het verbreken van het gekrookte riet en het uitblussen van de rokende vlaswiek worden geleid." 6)

Dit is de kern van Groen's opvatting omtrent de belijdenis.

Zou men die in het G.P.V. accepteren?

Eén ding is zeker: als Groen van Prinsterer naar de synode van Hattem afgevaardigd zou zijn zou hij op grond van deze kijk en op de belijdenis zonder twijfel daarvan zijn wegegezonden!

■ eenzelfde kijk op de christelijke scholen?

Misschien is wel het meest centrale in Groen van Prinsterer's strijd voor de doorwerking van het Evangelie in ons volk zijn rusteloos vechten voor „scholen met de Bijbel".

Het was een hoogtepunt in zijn leven toen in 1860 de „Vereniging voor Christelijk-Nationaal Schoolonderwijs" werd opgericht. Uit zijn correspondentie blijkt hoe ontzaglijk veel moeite hij gedaan heeft om het zover te krijgen dat de voorstanders van het christelijk onderwijs zich in deze organisatie verenigden. En het ere-voorzitterschap van „Christelijk-Nationaal" beschouwde hij als de hoogste onderscheiding die hem kon worden verleend.

Bij de oprichting ervan kreeg Groen met twee „afwijkende gevoelens" te doen. Enerzijds met de mensen die hem veel te „orthodox" en anderzijds met lieden die hem niet „orthodox" genoeg vonden en die de nieuwe Vereniging aan de letter van de belijdenis wilden binden. Groen heeft met beide groepen veel moeite gehad, terwijl hij tegelijk zijn uiterste best deed beide vast te houden en tot medewerking over te halen. Wat hem bij heel velen gelukte.

De grondslag van de Vereniging werd door Groen geformuleerd. Hij was deze: „De Vereniging, gegrond op de onveranderlijke waarheden, wier levenskracht zich in het tijdperk der Reformatie, ook hier te lande, voor Kerk en School, met zegenrijke luister geopenbaard heeft, is gewijd aan de bevordering van het Christelijk onderwijs."

Reeds in het eerste nummer van de „Berigten" die de jonge Vereniging uitgaf omschreef Groen het karakter ervan op een kernachtige en duidelijke wijze.

De Vereniging, zo leest men daarin, is „het gevolg van de onchristelijkheid van de openbare school. Van daar ook de naam die zij zich geeft of, liever, die zij uit haar strekking ontvangt. Er was eigenlijk geen keus. De naam geeft reden van haar bestaan. **Christelijk of nationaal** onderwijs mag er op de openbare school niet zijn; niets wat tot de eigenaardigheid ener protestantse, ener christelijke Natie behoort. Juist hierom is de Vereniging gevormd. Zij verlangt in deze kerken en volksnood, enigermate althans, door te geven wat de openbare niet

geeft, dat is, door **christelijk-nationaal** schoolonderwijs, te voorzien." De Vereniging is voorts een organisatie die „aan de onafscheidelijkheid van kerk en school gedachtig, zo ver haar kracht reikt, de taak overneemt waarvan de kerk, in haar tegenwoordige toestand, onwillig of onvermogen is zich te kwijten." Ze is voorts een **kerkelijke** vereniging, „die wel in de kerkverscheidenheid der Protestanten geen beletsel ter samenwerking voor het lager onderwijs ziet, maar tevens aan hun gezamenlijke belijdenis van het Evangelie, in belijdenis-schriften en geschiedenis openbaar, vasthoudt." Zij streeft naar de oprichting van scholen „waar de Bijbel en de volkshistorie aan christelijke opvoeding dienstbaar kunnen worden gemaakt." De vereniging begeert „geen andere grondslag dan het Apostolisch Christendom, gelijk het uit de middeleeuwse duisternis der Kerk van Rome weder aan het licht kwam."

De grondslag van de vereniging is daarom „de belijdenis van het Evangelie, gelijk ze de Protestantse Kerken, niet verdeelt, maar verbindt, en het eenstemmig getuigenis der Kerkhervorming tegen het ongeloof ook van onze dagen voortzet. Zij vermeent dat ze aldus niets van hetgeen op de volksschool behouden moet worden prijs geeft; zij verlangt dáár eerbiediging van het geloof ook der Gereformeerde Kerk, niet gelijk het zich in de **godgeleerdheid** met dogmatische scherpzinnigheid ontwikkelt, maar gelijk het zich in de harten der geloovigen, in de negentiende als in de zestiende eeuw, levendig betoont. De Vereniging wil dat vele kinderen, naar het eigen bevel van de Zaligmaker, tot Hem, dat is, niet tot elke Christus der menselijke wijsheid, maar tot de **Christus der Heilige Schrift** worden gebracht. Zij wil christelijke scholen, waar de opvoeding overeenkomt met de belijdenis, met de waarheden wier levenskracht zich, in het tijdperk der Reformatie, ook hier te lande, voor Kerk en school, met zegenrijke luister geopenbaard heeft." Vooral de verwijzing naar de Reformatie is voor Groen van grote betekenis. „Geen betere waarborg, dacht ons kan de Vereniging geven — zo verklaarde hij — dat het om hoofdzaak en wezen van de zaligmakende waarheid, om het **leven** zowel als om de **leer** te doen is; dat zij een waarborg èn tegen de verloochening of vervalsing van het Evangelie èn tegen een oppervlakkig en onvruchtbaar orthodoxisme begeert."

Groen wijst er voort op dat de Vereniging „rust op de onderstelling der **mogelijkheid, wenselijkheid en plichtmatigheid** van samenwerking ook, waar men, op Christelijk-Protestantse grondslag, in kerkelijke richting verschilt." In de Vereniging „geven leden van het Hervormd Kerkgenootschap en Afscheidenen, vrienden der Confessionele en der Ethisch-irenische rigting elkander de hand. De natuur zelf van dergelijke vereniging veronderstelt, dat iedereen, boven de openbare school, zeer van een christelijke, ook van een kerkelijke richting, waartoe hij zelf niet behoort, wenselijk rekt; dat iedereen, op onderlinge billijkheid, niet op wederzijdse naijver, vooral op overheersing van de algemene klem door het meesterschap van eigen schakering, bedacht zij."

Groen ging bij de oprichting van „Christelijk-Nationaal" uit van de realiteit van een „christendom boven geloofsverdeeldheid". Niet in de zin waarin Thorbecke daarover sprak! Diens „christendom boven geloofsverdeeldheid" was in feite „niets anders, dan idee en omschrij-

H. AMELINK — LANGERAK

Paulus' brief aan de Galaten

Allegorie 4:21-27

Men vindt dit gedeelte van de H. Schrift moeilijk verklaarbaar. Dat zit vast op de woorden „diepere zin", of „zinnebeeldige betekenis" (Willebrord vertaling) of „zinnebeeldige mededelingen" (Grijdanus), „diepere zin" (Groot Nieuws voor U). Letterlijk staat er allegorische (uitspraken of iets dergelijks.)

Daarbij komt dan de vraag aan de orde of het geoorloofd is de H. Schrift allegorisch uit te leggen.

Men vindt dit gedeelte ook moeilijk vanwege vers 25a. Van Stempvoort spreekt van een on-

begrijpelijk zinnetje. Een andere uitlegger spreekt van „donker". Dat wordt versterkt door het feit dat de juiste lezing in het Grieks moeilijk is vast te stellen. Dan gaat het over de vraag of in vers 25 het woord Hagar er wel in hoort of dat het er later bijgevoegd is. Grijdanus kiest voor latere invoeging en vertaalt dus zó „want de berg Sinai is in Arabië (zie Korte Verklaring).

In het woordenboek van Koenen-Endepols wordt het woord allegorie zó verklaard. Allegorie = het anders zeggen; zinnebeeldige voorstelling; uitgewerkte beeldspraak; samenhangende reeks beelden uit één gebied, die dient tot uitdruk-

king van een samenhangende reeks gedachten op een ander gebied". De allegorische manier van Schriftuitleg heeft veel kwaad gedaan en doet nog steeds veel kwaad. Men kan op deze manier afkomen van wat er werkelijk staat in de H. Schrift.

Paulus neemt het woord allegorie over uit het Griekse denken van zijn tijd. Maar het is de vraag maar of hij ook dat denken overneemt en de methode of alleen het woord en het dan een nieuwe inhoud geeft. Ik meen dat we voor het laatste moeten kiezen. Als we het verband met heel de brief aan de Galaten maar vasthouden is het niet zo moeilijk.

Wet

Als we dit gedeelte vers voor vers op de voet volgen en dan in het verband, dan worden de zaken die Paulus bedoeld wel duidelijk. In vers 21 wordt het woord wet in twee betekenissen gebruikt. Zegt mij die wetticistisch wil leven en zo Uw behoud bewerken, luistert ge niet naar het Woord van God? Dat is dan een para-

frase waarmee ik weer wil aanduiden: „Het woord wet heeft in de H. Schrift dus onderscheiden betekenis. Waarom we op elke plaats te onderzoeken hebben, welke zin het daar heeft" (Grijdanus). Nu dat is hier wel duidelijk, zonder meer.

Dan gaat Paulus iets in herinnering halen van feiten uit het Oude Testament. Abraham had twee zonen. Eén van Hagar, Ismaël, Gen. 16:5 en één bij Sara, Gen. 21:2, Izak. Maar de weg van de geboorte was verschillend. Ismaël werd op aandrigen van Sara door Abraham verwekt bij Hagar. Naar het toenmaals geldende recht geen ongeoorloofde zaak. Maar wel ongeoorloofd in de ogen des HEREN.

Vlees

Die van de slavin was naar het vlees verwekt. Naar het vlees kan twee betekenissen hebben hier. a. op menselijke wijze en b. naar menselijke redenering. Het lijkt me niet nodig om een keus te doen. Ismaël werd op menselijke wijze verwekt, maar toch ook on-

ving van maatschappelijke beschaving en zedelijkheid." Als Groen erover spreekt bedoelt hij daarmee een christendom „dat het kruis tot middelpunt heeft". „Een christendom boven kerkverschil van Protestanten komt met kinderlijke behoeften en bevatting naar de eis van Lager Onderwijs overeen. Zodanig een grondslag der opvoeding is door de christelijk-historische richting voorgestaan, reeds vóór 1840 tot op de huidige dag." 7)

Dit is een summier weergave van Groen's ideaal voor een christelijke volksschool. Voor de verwerkelijking daarvan heeft hij zijn leven lang gevochten. Overeenkomstig deze beschouwingen werden in de loop van meer dan een eeuw honderden „scholen met de bijbel" opgericht.

Beweegt het G.P.V. zich nu, wat zijn opvatting omtrent de christelijke school betreft, in de richting van Groen van Prinsterer?

Komt het met wat deze met zoveel hartstocht najoeg overeen dat vrijgemaakte schoolverenigingen uitsluitend en alleen leden van de enige ware kerk toelaten en zelfs „buitenverbanders" zonder vorm van proces als zodanig royeerden?

■ eenzelfde geloof omtrent de kerk?

Groen van Prinsterer heeft dodelijke ernst gemaakt met de fundamentele reformatische belijdenis omtrent de kerk van Christus.

Deze is door de Nederlandse gereformeerde kerken in art. 27 van de Ned. Gel. Bel. geformuleerd met de woorden: „Wij geloven en belijden één enige katholieke of algemene Kerk, dewelke is een heilige vergadering van ALLE ware Christ-gelovigen, al hun zaligheid verwachende in Jezus Christus, gewassen zijnde door zijn bloed, geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest."

Vanuit deze fundamentele notie omtrent de kerk heeft hij de gelovigen in Nederland ononderbroken opgeroepen om nu ook metterdaad kerk te zijn zoals dat met name in art. 28 en 29 van diezelfde belijdenis wordt omschreven.

Hij heeft om het kort en duidelijk te zeggen de gelovigen in Nederland toegeroepen: **Gij ZIJT kerk — WEEST nu ook kerk!**

„Als Christenen — zo schreef hij 5 sept. 1860 aan een vriend — wenssen wij levende leden te zijn ener kerkgemeenschap, wier geloof haar met de algemene Christelijke Kerk van alle tijden en plaatsen verbindt. Wat de reglementaire kerk verzuimt, moet de geloovige kerk, de vereniging der gelovige gemeenteleden, ter tijdelijke tegemoetkoming aan die klagelijke toestand, niet separatistisch, ook niet naast de Kerk, maar in de Kerk, als haar kern, waarin de levenskracht is samengetrokken verrichten." 8)

Tot deze kerkgemeenschap behoren ook de Afscheidenen. Zij zijn, zo schreef Groen reeds in zijn beroemde pleidooi tegen de vervolging der Afscheidenen, „een, ook naar mijn inzien, afgedwaald gedeelte, een, indien ik het dus uitdrukken mag, voorbarig en op verkeerd terrein handgemeen geraakte voorhoede der Gereformeerde gezindheid: in hoofdzaak geheel eens met hen die in het Kerkgenootschap blijven aandringen op behoud of herstel van het wezen der Kerk." „Is het niet — zo vroeg Groen — bekend en overbekend dat zij Gereformeerden zijn; Gereformeerden bij uitstek en dat hierin juist de grond der

afscheiding ligt? Afvalligen wellicht van het Kerkgenootschap, maar voorzeker getrouwe leden der Kerk." „Het Kerkgenootschap is, wat de geloofseenheid betreft **facto** (in feite - C.V.) opgelost geworden; ten aanzien van inwendig beheer heeft het de beginselen der Gereformeerde Kerk geheel ter zijde gelegd; zij daarentegen die men Afscheidenen noemt, hebben, dewijl zij deze feiten (mijns inziens zeer ten onrechte) onherroepelijk achten, zich buiten het Genootschap gegeven om te kunnen blijven in de Kerk." 9)

Ik heb, zo schreef hij in 1848, voor zover ik weet geen enkele gelegenheid laten voorbijgaan „om te verklaren dat ik het recht der Afscheidenen erken; dat ik verontwaardigd ben over het onrecht door hen verduurd; dat velen onder hen, naar mij voorkomt standvastigheid en veerkracht hebben betoond; dat zij, evenzeer als wij, leden zijn der bestaande Nederlandse Hervormde Kerk, dat de herstelbaarheid van het Hervormde Kerkgenootschap twijfelachtig; en daarentegen eenheid der kerkgemeenschap, waar vasthouding aan de leer met vruchtbaarheid van het geloofsleven gepaard gaat, ontwijfelbaar." 10) Geleid, gestuwd door dit geloof omtrent de kerk heeft Groen rusteloos geworsteld voor de herleving der aloude Gereformeerde „Martelaarskerk", waarbij zijn uitgangspunt was dat die gevonden werd deels in het ter onzaliger ure door Koning Willem I in 1816 opgerichte Ned. Herv. Kerkgenootschap, deels in de Afscheiden Gereformeerde Kerken.

Geloven de mannen van het G.P.V. ook dat de éne heilige, algemene christelijke kerk de vergadering is van **ALLE** gelovigen?

■ eenzelfde politieke partij opstelling?

In Groen's grootste politieke worsteling — hij is met Thorbecke de meest briljante parlementariër uit de vorige eeuw — bezielde hem vooral één begeerte. Dat was de vereniging van **ALLE** gelovigen in de alle politieke verhoudingen beheersende kamp van het Evangelie tegen de Revolutie. Met eindeloos geduld heeft hij gezwoegd om de gelovige christenen — „de partij van de levende God" — te verenigen in de strijd tegen het liberalisme en conservatisme die destijds in Nederland oppermachtig waren.

Ja, Groen ging nog verder: hij wilde de hand reiken aan **ieder** die bereid was deel te nemen aan de strijd waarin het „heilig erfgoed" der mensheid bedreigd werd.

Ik zou één geheel nummer van Opbouw kunnen vullen met uitspraken waarin Groen het verlangen naar deze samenwerking vertolkte. Ik zal er één citeren. Uit een minder bekend werk van hem. Groen schreef in 1849:

„Ik ben **exclusief** voorzeker; maar in geheel andere zin dan mij doorgaans ten laste wordt gelegd. Uit overtuiging een Christen, beweer ik dat verlooening van het Evangelie de oorzaak is en blijft der onheilen waardoor Europa wordt geteisterd; ik acht dat het Protestantisme, omdat het op de onwrikbare grondslag van Gods Woord het protest opgebouwd heeft, een onwaardeerbare zegen, inzonderheid voor ons Vaderland, geweest is. Ik meen met eenvoudigheid in her-

Vervolg op pagina 211

BIJBELSTUDIE

geoorloofd. En dan niet omdat Abraham er geen vrouw bij mocht hebben, maar omdat Abraham en Sara op deze wijze God probeerden te helpen Zijn belofte aan Abraham te vervullen, nl. dat hij een zoon zou krijgen. Ze brachten niet meer het geduld op te wachten op Gods heilrijke daden en meenden zelf te moeten ingrijpen om het heil Gods te bewerken in dit leven. Abraham bidt dan ook tot de HERE: „och dat Ismaël mocht leven voor Uw aangezicht" (Gen. 17 : 18).

Het kind van Sara wordt op een andere manier geboren, nl. door de belofte. Nu waren kinderen van een slavine ook slaven. Kinderen van vrije waren vrij, geen slaven. De positie van de moeder bepaalt de positie van het kind. Iets dat in het huidige Israël nog een rol speelt.

Wat is dus nu het verschil tussen

die twee kinderen. Nu dat de een een slaaf was en naar het vlees verwekt. Abraham en Sara hadden niet het geduld te wachten en meenden God een handje te moeten helpen op de weg van het heil. Maar het kind van Sara is geboren toen het menselijk gesproken niet meer mogelijk was dat Sara kinderen zou krijgen en dat Abraham kinderen zou verwekken. Dat staat in Rom. 4 : 19. Als er menselijk gesproken geen mogelijkheden meer zijn, dan is God trouw aan Zijn belofte.

Dat de namen van de moeders niet genoemd worden, is op te merken. Het gaat om de positie van de moeders en dus van de kinderen. Slavernij-vrijheid.

Geschiedenis en aardrijkskunde

Dat nu heeft een diepere betekenis, zegt Paulus. De strijd tussen Geest en vlees was er al in het leven en in het gezin van Abraham. Diezelfde strijd is er nog. Nu in de gemeenten van Galatië (Gal. 3 : 1-4).

Op de berg Sinaï — een concreet aanwijsbare plaats — is de wet

des HEREN gegeven. Maar door de zonde van de mens, die zich zelf verlossen wil, is de wet ten leven iets geworden in het Jodendom van Paulus' dagen, waarmee men recht overind wilde blijven staan tegenover God. Een middel om niet van genade te leven. Een middel om aan de eis van het geloven aan Gods belofte te ontkomen. Zodra de wet geen tuchtmeester tot Christus meer is, is hij krachteloos (Rom. 7 : 7vv en Rom. 7 : 14; zie ook Gal. 3 : 24). Daarom zijn allen, die het nog van de bedeling van de Sinaï verwachten, slaven, evenals Hagar. Als Greijdanus gelijk heeft dat het woord Hagar in 25a er later bij gevoegd is, is de betekenis van dit versdeel ook niet meer moeilijk. Dan deelt hij louter mee dat de berg Sinaï in Arabië ligt. Wat voor de Galaten waarschijnlijk een niet overbodige mededeling is geweest.

Wie het nu nog van het toenmalige Jeruzalem verwacht, is in slavernij. Ze zijn gelijk aan de Ismaëlieten die heidenen zijn. Judaïsme is in de grond van de zaak heidendom, zoals we al eerder zagen. Dat is de scherpe punt

van deze geschiedenis. Abraham, Sara, Ismaël, Izak, het waren concreet levende mensen. Geen leermodellen. En Sinaï en Arabië (Paulus is er geweest, Gal. 1 : 17) zijn aanwijsbare plaatsen. Het heil heeft te maken met geschiedenis en aardrijkskunde.

Hieruit blijkt wel dat Paulus met het woord allegorie het niet heeft over niet gebeurde zaken.

Je leeft in de bedeling van de slavernij als je meent eigen zaligheid te moeten verwerven. Je leeft in de vrijheid als je alles verwacht van Gods beloften in Jezus Christus.

De Galaten behoeven dus niet meer het te verwachten van een aards middelpunt, het Jeruzalem van toen. Maar ze moeten alles verwachten van Jezus Christus, die het nieuwe Jeruzalem doet neerdalen uit de hemel. (Vergelijk Hebr. 13 : 12-14 en Hebr. 12 : 22, 23). De gemeente van onze Here Jezus Christus wordt een stad zonder tempel. Zie Openb. 21 met name vers 22.

Die gemeente is de gemeente van hen die de beloften aanvaardden. En het zal een grote schare worden (vers 27).

H. LANGERAK — UTRECHT

Mijn Broer

*Mijn broer, gij leedt
Een einde, waar geen mens van weet.
Vaak ligt gij naast mij, vaag, en ik
Begrijp het slecht, en tast en schrik.*

*De weg met iepen liept gij langs.
De vogels riepen laat. Iets bangs
Vervolgde ons beiden. Toch wouwt gij
Alleen gaan door de woestenij.*

*Wij sliepen deze nacht weer saam.
Uw hart sloeg naast mij. 'k Sprak uw naam
En vroeg waarheen gij gingt.*

*Het antwoord was:
„..... Te vreeselijk om zich in te verdiepen.
„Zie: 't Gras
„Ligt weder dicht met iepen
„Omkringd.”*

Dit gedicht van Hendrik de Vries, geschreven in de tijd vlak na de eerste wereldoorlog, is weleens het „beste gedicht in onze taal” genoemd.

Over de achtergrond en de bedoeling ervan is, vooral in het literaire tijdschrift „Tirade”, enorm gediskussieerd.

Het is interessant te vernemen wat anderen in zo'n gedicht lezen. Ieder las er wat anders in.

Graag geef ik U door wat ik er in lees, anders gezegd, hoe ik het wonder van dit woord dat vol is van een angstaanjagende beklemming, beleef.

Twee broers van gelijke, of bijna gelijke leeftijd, die, zoals dat vroeger in kinderrijke gezinnen met weinig woonruimte ging, naast elkaar sliepen, hebben een vreselijke tijd meegemaakt.

Hendrik had het al een poos in de gaten: Zijn broer was somber aan 't worden. Hij zag het niet meer zitten. Je kon met 'm praten zoveel als je wou, 't hielp niets. Hij bleef down, zag nergens meer een lichtpunt.

Het was ook altijd hetzelfde onderwerp: die rot wereld.

„Waarom is het mogelijk dat mensen, hoor je dat, mensen elkaar in massa afmaken”? Beesten doet dat niet. Maar mensen wel.” „Ja, hoor eens, dat weet ik ook niet. Maar de mensheid is nu wel zo geschrokken, dat het heus niet weer gebeurd.”

„O ja? Dat dacht je zeker? Nou, vergeet 't maar, optimist. Je moet die boeken over de oorlog eens lezen. Dan gaat er iets kapot in je.”

„Ik kijk wel uit. Je kunt alle ellende toch niet op je nek nemen.” „Nee, je moet met je ogen dicht gaan lopen. Daar schiet je wat mee op.”

En zo ging dat. Steeds weer de donkere kanten van het leven.

De broer las alles wat hij over de oorlog te pakken kon krijgen. „Van het westelijk front geen nieuws”, „Kogels en kruisen”, „Katrien wordt soldaat”.

Hij werd met de dag somberder. Op een keer zegt ie: „Ik voel me eigenlijk een schurk, dat ik nog leef. Als je een beetje gevoel hebt, stap je eruit.”

Wat is Hendrik van die opmerking geschrokken.

„Gek” heeft ie gezegd, „doe niet zo idioot. Ga vechten tegen die gemeenschap.”

Maar de broer was niet te overreden. „Ik zeker? Dat zal wat helpen.”

„Ja, natuurlijk helpt dat. Je bent alleen maar laf als je niet meehelpt om er iets moois van te maken.”

Zo is er gebekvecht, gevochten. Want juist als je echt van elkaar houdt, vecht je. Dan laat je de ander niet naar de kelder gaan.

Maar 't werd steeds erger met de broer. Hij bad niet meer voor zijn eten als vader en moeder niet thuis waren. Buiten op straat vloekte ie. In het dorp werd er over gepraat.

Hendrik leed er onder. Maar wat moest hij? Over die dingen kon je met vader en moeder toch niet praten. „Dat gaat wel weer over” zouden ze zeggen.

Toen kwam die vreselijke avond. Die avond die telkens terugkomt vóór het inslapen. 't Is dan net of de broer weer naast hem ligt.

Hij tast naar hem. Voelt de lege plaats en schrikt.

En toch kan hij het niet laten met hem te spreken. Hij moet iets zeggen tegen de „verschijning”.

„Wat erg, wat erg! Wat moet jij een vreselijk einde hebben gehad. Dat zal geen mens begrijpen.”

En dan ziet hij zich weer samen met z'n broer lopen. Die laatste avond, even buiten het dorp. Op de weg met iepen.

Eerst hadden ze niets tegen elkaar gezegd. De vogels waren erg druk. Ze riepen nog laat. Iets heel erg bangs was er in. Je voelde het, er ging iets vreselijk gebeuren.

Dan, opeens, zegt de broer: „Joh, ga jij nou maar terug. 't Gaat jou niks aan wat ik ga doen.”

„Waarom terug?”

„Nou, omdat ik alleen verder wil!”

Wat is er op die landweg gepraat en gesmeekt. „Doe toch niet zo gek. Ga nou mee terug. Wat moet je nou alleen verder?”

Maar er was geen praten aan. Hij moest en zou alleen verder. Nou, dan moest ie 't ook zelf maar weten. Zo ging hij terug.

Wat is er op die terugweg ontzaggelijk veel door hem heengegaan. Eén ding wist hij zeker: Hij liet zijn broer alleen gaan door de woestenij. De woestijn in.

Hij kan er niet over zwijgen. Hij moet het ons zeggen. Zeggen hoe hij telkens die vreselijke avond opnieuw beleeft.

„We sliepen deze nacht weer saam. Uw hart sloeg naast mij. 'k Sprak uw naam en vroeg waarheen gij gingt.”

Zo spreekt de dichter met de broer die er niet meer is, maar die hij toch bij zich weet. „Joh, waarom deed je dat toch? Waarom praatte je niet door met me?” In die eindeloze gesprekken praat hij de wroeging weg die er bij hem is vanwege het alleen laten gaan van de broer.

Ook is er de brandende vraag: „Waar ging je nu eigenlijk heen? En wat is er nu precies gebeurd?” Maar daar komt geen antwoord op. „Ga jij je daar nu maar niet in verdiepen. Dat is te vreselijk.”

Maar als hij er steeds op doorhamert, omdat hij daar niet van loskomen kan, is het alsof de broer zegt: „Kijk nu maar naar de werkelijkheid van vandaag. 't Gras ligt alweer dicht. Met iepen omkringd.”

Tot zover het gedicht.

U moet het nu eerst nog eens lezen. U bemerkt dan hoe de broer wordt aangesproken met het def-

tige „Gij”. Dat suggereert de eerbied voor de „verschijning”.

Dat maakt mede het gedicht zo beklemmend.

Ook die laat zingende vogels. Iets bangs is daar in. Maar dat zegt de dichter niet. Er is iets bangs dat hen beiden vervolgt. Maar 't hoort ook bij de vogels.

En dat einde. Hoe dat was weten we niet. Ook de dichter niet. Geen mens weet er van. Maar 't was vreselijk. Te vreselijk om zich in te verdiepen.

Het gedicht spreekt mij nu meer aan dan het mij vroeger deed. Je hoort de laatste tijd teveel over jonge mensen die het niet meer zien zitten. Ook in de kerk.

Ze kijken naar de T.V. en zien zoveel ellende dat ze het niet meer aankunnen.

Voor hen is er, evenals voor de ouderen, maar één weg. De weg van het Woord. Van het Woord dat oneindig meer te zeggen heeft dan dit al zo geweldige woord van de dichter.

De weg die onze Heiland ging was zo vreselijk. Daar kun je je nooit genoeg in verdoepen. Maar 't was geen weg die dood liep. 't Was een weg die door de dood heen, de dood overwon.

„Zie: 't Graf is leeg. De steen is weg.”

De Heer is waarlijk opgestaan. De enige reden om het leven te blijven liefhebben.

Wie doet er mee?

(7)

Omdat dit nummer van „Opbouw” het laatste is vóór de vakantie wil ik mijn praatje over onze „aktie” — een véél te weidse naam voor wat we samen daarin hebben opgezet! — er in voort zetten. Het is een week te vroeg. Dat kan men aan de rij giften wel merken. Maar ik wil juist vóór de vakantie graag nog even een beroep doen op allen die van plan zijn mee te werken.

Ik krijg fijne reacties op „Wie doet er mee?” Zowel van de kant van de mensen die een abonnement ontvangen als van de gevers en geefsters. Over die van de nieuwe lezers van ons blad zwijg ik liever. Want als ik die zou weergeven gaf ik aanleiding tot de opmerking dat eigen roem, ook van een redactie, kwalijk riekt! Laat ik het zó mogen zeggen: ze zijn alle positief! Wat voor onze aktie van bijzonder belang is, is dat ik meermalen hoor: „Ik wist niet dat er een blad als „Opbouw” bestond — ik ben blij dat ik het geregeld onder ogen krijg.”

Door dit te zeggen heb ik al half voldaan aan wat een geefster op haar girobiljet schreef. Dat was het volgende: „Ik vrees dat veel lezers van „Opbouw” niet weten waarvoor de aktie „Wie doet er mee?” is. Ik meen dat na de eerste aankondiging er niet meer heeft bijgestaan wat het doel is. Er kan veel meer respons komen!” Ik ben dankbaar voor die opmerking. Want de schrijfster heeft gelijk! Ons doel is mensen uit allerlei geestverwante kringen die naar het oordeel van de redactie of van „tip-gevers” daarvoor in aanmerking komen een abonnement op Opbouw te geven. B.v. voor een jaar. En we doen dat opdat mensen die geestverwant zijn, maar ons niet kennen, kennis kunnen nemen van wat er in onze kring leeft, wat daarin gedacht en geschreven wordt. Het is ontstellend hoe weinig groepen mede-christenen dikwijls van elkaar weten en wat voor karikatuurbeelden er bij velen leven ten opzichte van medegelovigen.

Ik herinner me nog levendig dat ik een aantal jaren geleden ergens in

het Zuiden op een z.g. bijbeldag een paar lezingen hield over een bijbelboek — ik meen dat het over Hosea ging. Er volgde een fijne discussie. Na afloop van de conferentie vroegen drie Hervormde predikanten of ze me even spreken mochten. Wat ze zeiden kwam hierop neer: „Is de manier waarop U de bijbel uitlegt typerend voor de „vrijgemaakte” kring?” „We hadden een totaal ander idee van de manier waarop men in uw kring de bijbel leest en theologiseert!” Zulke misverstanden heersen nog allerwege. En wat we met onze „aktie” bedoelen is eenvoudig: **ons te laten kennen** — en onze hoop daarbij is dat dat tot een **herkennen** wordt: een herkennen van elkaar als kinderen van één Vader, als broeders en zusters in Christus. En naar onze gedachte is het wekelijks „bezoek” van een krant, in dit geval „Opbouw”, daarvoor een goed middel.

De korte praktijk die we nu hebben bewijst het. Ik zou het prachtig vinden als b.v. alle Chr. Geref., Hervormde, Geref., „Binnenverbandse” dominees Opbouw lezen! We bedoelen echt niet „reclame” te maken voor ons krantje maar alleen het meehelpen aan het ontstaan van een goede verhouding, waarvoor allereerst het kennis krijgen van elkaars gedachten, opvattingen, ideeën nodig is!

En nu wat binnen kwam. Eerst een gift van (822) groot f 10,50. Ja, nú weet ik wie je ben! Je vader en moeder vergeet ik nooit! Van (530) kreeg ik f 20,—. Aan uw verzoek heb ik voldaan. Duidelijk genoeg? Eén aan wie ik vanwege zijn ambt alle eer moet bewijzen (944), wat ik ook graag doe, zond f 50,—. Veel dank. Een broeder, ergens vandaan, (396) zond mij ook f 50,—. En hij beloofde mij nóg f 200,— als ik aan een bepaald, respectabel, verzoek wilde voldoen — Dat komt D.V. in orde! En langs een irreguliere weg — fout van de girodienst — kreeg ik uit Rotterdam nog f 25,—. Er stond het kryptische getal OV 640.444/7 bij. En voorts kreeg ik nog van hand tot — kleine — hand f 10,—. Dat is samen f 165,50 (zonder de toezegging!) Allen hartelijk dank.

Tot volgende keer D.V.
Gironr. 817419. Uw C. Veenhof

C.O.G.M.A.

Contact Orgaan Gereformeerde Militairen en Alleenstaanden

Vorig jaar hebben wij in „Opbouw” vermeld op welke plaatsen en op welke tijden in West-Duitsland Nederlandse Protestantse kerkdiensten werden gehouden. Het is ons achteraf gebleken, dat vele vakantiegangers van deze mededeling een dankbaar gebruik hebben gemaakt.

Ook voor 1973 willen we daarom ten gerieve van onze vakantiegangers of familieleden van militairen in dit deel van West-Duitsland een opgave verstrekken van de kerkdiensten.

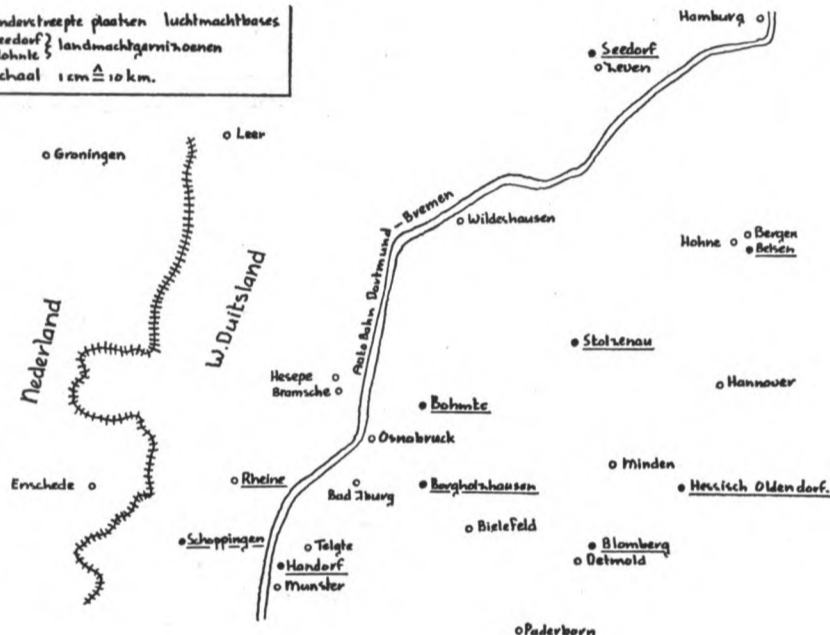
Het gaat hier dus om samenkomsten die meestal door legerpredikanten worden geleid. Het is onjuist om deze samenkomsten (zoals in bepaalde kringen gesuggereerd wordt) te betitelen als oecumenische kerkdiensten. Het gaat in ons leger bij land- en luchtmacht om de dienende militair, hetzij de dienstplichtige, hetzij de beroepsmilitair. De overheid is gehouden te zorgen voor een goede geestelijke verzorging. Daartoe zijn de legerpredikanten van allerlei kerken aangesteld. Ieder weldenkend mens kan beseffen dat men onmogelijk in elk garnizoen kerkdiensten kan gaan houden van het groot aantal Christelijke kerken dat Nederland rijk is.

In de militaire dienst spreken we dan ook korthedshalve van een Protestantse geestelijke verzorging en van een R.K. geestelijke verzorging.

De protestantse predikanten in het leger worden dan ook gewoon aangeduid met „legerpredikant of luchtmachtpredikant”.

Van al deze predikanten die wij tijdens vele reizen in West-Duitsland ontmoet hebben, hebben wij de indruk gekregen, dat zij in de omstandigheden waarin onze militairen verkeren, het een roeping achten, goede geestelijke leiding te geven gebaseerd op Gods

Onderstreepte plaatsen luchtmachtbases
Seedorf 2 landmachtgarnizoenen
Hohne 5
schaal 1 cm = 10 km.

Woord, waaruit alleen de Christus en Zijn verlossingswerk kan worden gekend. Hoewel van diverse kerkelijke denominaties, was bij allen aanwezig, het besef, dat alleen een duidelijke Evangelische Boodschap de weg ter zaligheid kan wijzen. Wie daarom in West-Duitsland met vakantie is, kunnen we een bezoek aan deze samenkomsten van harte aanbevelen.

Kerkdiensten in West-Duitsland:

Schöppingen (Westfalen) in het P.M.C. iedere zondag om 10.00 uur.

Predikant: ds G. L. R. Riphagen
Rheine (Westfalen) in het K.M.T. om de 14 dagen. Telefonisch aan te vragen 02555-567, vragen naar ds Riphagen.

Handorf bij Munster in Westfalen 1e, 3e en 5e zondag van de maand om 10.00 uur in het P.M.C.
Predikant ds W. J. Schönhart.
Telef. 02571-6369.

Bramsche bij Osnabrück in het gemeindehause Johanneskirche Lutterdamm, iedere zondag om 10.30 uur.
Predikant ds Ph. Lindeman Wzn.
Telef. 05461-3159.

Bohnte bij Osnabrück in het K.M.T., 2e en 4e zondag van de maand om 10.30 uur.
Predikant ds A. Kamman.
Telef. 05425-5157.

Borgholzhausen (Teutoburgerwald) in het P.M.C. 1e, 3e en 5e zondag van de maand om 10.00 uur.
Predikant ds A. Kamman.
Telef. 05425-5157.

Hessisch-Oldendorf om 11.30 uur in het K.M.T. iedere zondag.
Predikant ds H. Hoekema.
Telef. 05152-2080 toestel 297.

Blomberg (Lippe Detmold) in het P.M.T. om 9.30 uur iedere zondag.
Predikant ds C. 't Lam.
Telef. 05235-8587.

Stolzenau a.d. Weser iedere zondag om 9.30 uur in het K.M.T.
Predikant ds A. S. Kluzener.

Hohne (Bergen) in het P.M.C. de Oase, iedere zondag om 10.30 uur.
Predikant ds P. Siderius.
Telef. 05051-2522.

Seedorf-Zeven in het P.M.C., iedere zondag om 10.00 uur en 18.45 uur.
Brigadelegerpredikant ds H. C. Overeem.

De secr. H. J. Bosch

Vervolg van pagina 209

IN HET SPOOR VAN GROEN VAN PRINSTERER

innering te brengen dat de Hervormde leer (Groen bedoelt de leer die in de drie formulieren van enigheid geformuleerd is - C.V.) een verkregen recht heeft; ik tracht, ook daar (in die kerk - C.V.), de ongerijmdheid te doen uitkomen eener voorstelling die de grondslagen in Kerk en Staat van het goedvinden der wisselende meerderheid afhankelijk maakt. Met deze, zo men wil bekrompenheid van denkwijze of vastheid van overtuiging, kan, naar mij voorkomt, een ruim overzicht en een liefdevolle verdraagzaamheid worden gepaard. Zonder het standpunt, waarop ik gewetenshalve blijf, te verlaten; zonder de waarheid, waarover ik geen beschikking heb, tot een onderwerp van transactie te maken; zonder het onderscheid voorbij te zien dat tusschen mij en anderen bestaat, kan ik evenwel op de overeenstemming evenzeer letten; kan ik waarden al wat, in bedoeling en karakter, goed en edel mag worden genoemd; reik ik, in oprechtheid, de hand aan de Roomse en aan de Israëliet, aan degene die conservatief, liberaal of zelfs radicaal is of meent te zijn; te weten wanneer ik reden heb om te vertrouwen, wanneer ik althans geen grond heb om in twijfel te trekken, dat zij aan hetgeen, naar het getuigenis der consciëntie, goed en waar is, zich wensen dienstbaar te stellen; dat het hun om het welzijn van het Vaderland te doen is; dat zij, een iegelijk in zijn geloof en naar zijn inzicht, bereid zijn om deel te nemen aan een krijg waarin het heilig erfgoed der mensheid, door de leugenprofeten van de huidige dag, met leerstellingen niet aan bovenaardse wijsheid ontleend, in arren moede bedreigd wordt. Welgezind noem ik, als bondgenoot beschouw ik, zonder onderscheid van Godsdienstige of politieke geloofsbelijdenis, iedereen die (in een tijd waarop, naar de volledigheid der eisen ener valse wijsbegeerte, algemene verwoesting en omkering begeerd wordt) ter bescherming van de grondslagen der samenleving gezind is.”¹¹⁾

Zo schreef Groen, de man die tot zinspreuk had: „In ons isolement dat is: in onze **beginselvastheid**, ligt onze kracht.”

Dat kon Groen ook zeggen juist omdat in dit isolement zijn kracht lag.

In deze houding, vanuit deze overtuiging heeft Groen zijn politieke strijd gestreden!

En de lezers moeten nu maar zelf oordelen of het G.P.V. zich ook, wat de politieke opstelling betreft, beweegt „in de lijn van Groen van Prinsterer”.

Leiden 1842.

¹⁾ Adres aan de Alg. Synode der Ned. Herv. Kerk, over de formulieren, de academische opleiding der predikanten, het onderwijs en het kerkbestuur.

²⁾ Beschouwingen over Staats- en Volkenrecht I, Leiden 1834, 192.

³⁾ Groen aan Koenen, 14 nov. 1834.

⁴⁾ Groen aan Koenen, 6 april 1834.

⁵⁾ Leiden 1843.

⁶⁾ Blz. 890.

⁷⁾ Vereniging voor Christelijk-Nationaal Schoolonderwijs, Berigten en Bijdragen, 's-Gravenhage, 1861, I v.

⁸⁾ Briefwisseling enz. III, 427.

⁹⁾ De Maatregelen tegen de Afscheidenen aan het Staatsrecht getoetst, Leiden, 1837, 44, 60, 61.

¹⁰⁾ Verspreide Geschriften, II, 135.

¹¹⁾ Grondwetsherziening en Eensgezindheid, Amsterdam, 1849, 62/4.

Kerknieuws

Soemba-Borneo (31) — Enkele maanden geleden schreven we over zorgen t.a.v. het werk op Borneo; contacten waren verbroken (26). En op dat moment was de informatie over ds Daniël Dida al naar ons onderweg. Hij had een brief gestuurd naar de kerken op Soemba en daaruit gaf ds Goossens ons iets door. Duidelijk is hier bevestigd: „eer zij roepen...”
Ds Dida schreef (en we laten van-

wege de plaatsruimte slechts enkele citaten volgen): „Reeds lange tijd heb ik u helemaal niet geschreven. Ik vraag daarvoor excuus. Wat betreft de huidige gesteldheid van de gemeente duizelt het mij, omdat de houding van veel gemeenteleden onvast is. Dit wordt vooral veroorzaakt door de economische situatie (de prijzen), die niet in overeenstemming is met het geld dat men verdient. In de eerste plaats is daar de rijstprijis, die in november-december gestegen is tot Rp. 125 per kg. En dan is er in de tweede plaats

de moeilijkheid dat de winkeliers niets meer „op de pof” willen leveren. De derde moeilijkheid is: omdat het nu aan één stuk door regent, kan men niet elke dag rubber tappen, terwijl de rubberprijs op het ogenblik slechts Rp. 60 per kg. is. Gemiddeld kan een gezin slechts 3 kg. rubber per dag als oogst verkrijgen, wat dus neerkomt op 1½ kg. rijst. Deze toestand is er oorzaak van dat gemeenteleden noodgedwongen op zondag rubber tappen. En als we ze dan bezoeken, ja... dan kunnen we niets beginnen, maar we zitten daar dan slechts met een wrevelig hart, zowel wij, die het bezoek brengen als zij, die het ontvangen”. En dan vraagt hij de kerken op Soemba advies, wat te doen, want eigenlijk zijn dat tuchtgevallen...

We kunnen ons dat wel indenken, maar zeggen er toch tegelijk heel zachtjes bij: niet al te wetticistisch, broeder!

En verder: „I.v.m. de nood, hierboven vermeld, deel ik U mee hoe groot de moeiten zijn, die we zelf ondervinden. Wat mijzelf betreft: ook al heb ik niet gezondigd tegen de sabbat, toch heb ik het gevoel dat ik wel gezondigd heb in mijn ambtsvervulling doordat ik als koelie gewerkt heb om aan eten te komen. Niettemin zit ik toch nog in de schulden.” Kennelijk vindt hij dat hij elke dag op pad moet om het Woord te prediken, in de kampongs, aan de huizen, of op scholen of zo. En dat „gewoon werken” om je huisgezin van levensonderhoud te voorzien, eigenlijk zonde is, als je ambtsdrager bent. Maar wie zal hem uit het Woord hierover onderwijzen? We hopen, dat hij spoedig voor enige tijd naar Soemba zal kunnen gaan (al dan niet met gezin) om althans van ds Goossens schriftuurlijk onderwijs te ontvangen. Vanuit Soemba is hem geld gestuurd.

Een ouderling uit Raeng schreef ook, o.a.: „In Raeng en omgeving is het kerkelijk meeleven erg koud en het is mogelijk dat velen terugwijken en hierin vragen wij Uw voorbede. Kase en Merebah zijn in de dienst aan de Here heel erg zwak; dit staat in verband met de economische situatie en de grote hongersnood dit jaar, met het gevolg dat men de sabbatdag niet meer onderhoudt. Wat betreft de situatie in de kampongs, die tevoren het Woord Gods wilden horen en begeerden door ons bediend te worden: omdat we daartoe niet in staat waren, aangezien we niet bij machte waren, hebben die kampongs zich afgewend en volgen nu de PPIK-kerken (naar we menen een Amerikaanse groepering). Dus de hoop dat Gods Woord nog door ons uitgedragen kan worden, is uiterst gering. Dit hebben wij, als kerkeraad van Raeng u slechts te rapporteren en in dit alles vragen we uw voorbede.”

Wat mogen we dankbaar zijn, dat onze opgestane Heer zowel de sterren (voorgangers) als de lichten (gemeenten) in Zijn hand houdt! Stevig en met grote liefde! Want noch onze broeders op

Soemba, noch wij kunnen hulp geven, anders dan door deze zorgen Hem voor te leggen. Ontvangen van particulieren van 1 januari t.m. 31 maart 1973: f. 1.566,—.

Eindhoven — Op de vakantiezon-
dagen 8 en 15 juli worden in
Eindhoven gecombineerde kerk-
diensten gehouden met de Christe-
lijke Geref. broeders en zusters.
Op 8 juli vergaderen we in de
Vrijg. kerk, Frederik Hendrik-
plein 35, om half 10 en 5 uur. Op
15 juli in de Chr. Geref. Kerk,
Schootsestraat 47, om 9 en 5 uur.

Dordrecht-Zwijndrecht — Ds N.
Cornelissen, Bosch 30, Zwijn-
drecht. Tel. 078-22104.

Tehuisgemeente Groningen: Scri-
ba: C. v. Leeuwen, Achterberg-
hof 10, Haren; boekhouder: J. W.
Blom, Smaragdstraat 23, Gronin-
gen.

STUDENTENLEVEN

De senaat van de vereniging van
gereformeerde studenten „Hen-
drik de Cock” te Groningen heeft
het genoegen u mee te delen dat
zij vanaf 9 mei 1973 uit onder-
staande personen is samengesteld:

Jacques Sonneveld, praeses
Bernard Keizer, ab-actis
Jan-Sijtze Frankema, fiscus
Kees B. Huizenga, assessor I
Rolf H. Bremmer, assessor II

Voor de senaat,
Bernard Keizer, Ab-actis
Herebinnensingel 35-35a,
Groningen.

Studeren in Groningen?!

Ga je in Groningen studeren aan
Universiteit of H.B.O.? Waars-
chijnlijk weet je al dat je dan op
college niet de gezelligheid zult
vinden die je in je klas op de mid-
delbare school vaak had. Als je op
kamers gaat wonen mis je boven-
dien de huiselijke sfeer. En omdat
je gewoon contacten nodig hebt en
je interesse waarschijnlijk ook
verder gaat dan je studie alleen,
heeft het zin om lid te worden
van een studentenvereniging.
„Hendrik de Cock” is een vereni-
ging van christelijke studenten en
studentes aan Universiteit en
H.B.O., die door bijbelkringen,
werkgroepen, sociëteitsleven, sa-
men sporten en elkaar op de ka-
mer opzoeken met elkaar een
hoop gezelligheid hebben, zich
breder vormen dan alleen hun
studie en daarin veel aan elkaar
hebben.

Kom ga met ons en doe als wij, en
als je nog vragen hebt kom dan
eens bij ons langs als je „in stad”
bent.

Novitiaatscommissie
„Hendrik de Cock”

Degenen die in september in Wa-
geningen komen studeren aan de
Landbouwhogeschool of aan de
Diedenoord, kunnen contact op-
nemen met onderstaande perso-
nen, waar men inlichtingen kunt
krijgen betreffende kerk, vereni-
gingen, studie, huisvesting e.d.
Wim de Hoop, Nobelweg 6, Wage-
ningen. Tel. 08370-13275. Herman
van der Wal, Troelstraweg 28,
Wageningen. Tel. 08370-11896.

Ontslapen in haar Heer en Heiland mijn lieve vrouw en onze lieve,
zorgzame moeder en oma

ANNA GEERTRUIDA VAN VEELLEN-SCHOUTEN

op de leeftijd van bijna 87 jaar.

Psalm 68 : 2 (oude ber.)

Rotterdam: M. van Veelen
Zwijndrecht: W. van Veelen
M. van Veelen-Klerk

Dordrecht: J. P. Versteeg
N. Versteeg-van Veelen

Capelle a/d IJssel: J. van Veelen

A. J. van Veelen-Vis

Rotterdam: A. van Tienhoven

P. M. van Tienhoven-van Veelen

J. M. van den Herik

M. van den Herik-van Veelen

Soest: M. van Veelen

P. van Veelen-Spoelstra

Klein- en achterkleinkinderen

Rotterdam, 23 juni 1973

„De Schutse”, Cordell Hullplaats 22

De begrafenis heeft plaats gehad op 27 juni in het familiegraf te
„Oud Kralingen”.

1923

1973

Gode dankbaar mochten wij in
deze junimaand onze 50-jarige
echtvereniging herdenken met
onze kinderen.

Breda: Roches
en Corrie

Zuid-Beyerland: Heleen en Ad

Canada: Hans en Lily

Amsterdam: Henk en Lies

Alblasserdam: Arenden Leny

Vianen: Cina en Piet

kleinkinderen

Ons huwelijk werd bevestigd
in de Prins Willemkerk in
Scheveningen door dominee W.
H. Hispe, Geref. predikant al-
daar.

Psalm 105 : 4b

Zoekt Zijn aangezicht
geduurlijk.

Hendrik de Jong

en

Klazina Anna Zermond

Kortgene 43, Alblasserdam

De commissie van beheer
van de Geref. Kerk (Vrijg.)
te Haren (Gr.), zoekt per 1
augustus 1973 iemand die
belangstelling heeft voor de
functie van

KOSTER

Deze functie kan als neven-
functie worden beschouwd.
Een eensgezinswoning naast
de kerk is beschikbaar.

Sollicitaties graag zo spoed-
dig mogelijk aan de secreta-
ris: S. Thijs, Middelhorster-
weg 62, Haren (Gr.).

Voor eventuele inlichtingen:
tel. 050-345248.

Te koop

in de directe omgeving
van Ermelo, een

REKREATIE-BUNGALOW

op ± 600 m² grond.

Schitterend gelegen,
compl. gestoffeerd en
gemeubileerd.

Vraagprijs f 27.500,—.

Aanv. 12 augustus a.s.

Inl. Kantoor Spijkerboer,
Elburg. Tel. 05250-1751.

Gereformeerde Kerk URK

Sinds kort is men te Urk
 bezig met de bouw van een
nieuwe kerk. Een nieuw ge-
bouw was noodzakelijk ge-
worden, aangezien geen ge-
bruik meer mocht worden
gemaakt van het bij rech-
terlijk vonnis aan de andere
partij toegewezen kerkge-
bouw, terwijl de huidige
huisvesting onvoldoende is.
Voor de nieuwbouw ont-
breekt nog een bedrag van
ongeveer f 100.000,—.

Zij, die in staat zijn finan-
ciële hulp te bieden, worden
verzocht contact op te ne-
men met de boekhouder der
kerk, onder opgaaf van de
voorwaarden, waaronder
eventueel gelden kunnen
worden geleend.

Brieven te richten aan:
Gereformeerde Kerk (vrijg.)
te Urk, p/a dhr. T. Korf,
wijk 2 nr. 45 te Urk. Tel.
05277-1219.

Redactieleden

Ds H. Amelink
Ds G. Janssen
Drs H. de Jong
D. W. L. Milo
Prof. C. Veenhof
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink,
Lekdijk 82 b,
Langerak (Z.-H.)
Tel. 0 1843 - 232

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 20,— per jaar
f 10,50 per halfjaar
f 5,50 per kwartaal
Buitenland: Europa
en zeepost f 30,—;
Luchtpost f 50,—

Geref. Persvereniging „Opbouw”

Abonnementenadministratie
Rotterdamse Rijweg
174, Rotterdam-8
Tel. 010 - 153535
Giro 40.49.45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.